

18. MŰVÉSZETEK

Művészeti téren a súlypont két intézménycsoporton van a büdzsében. Az egyik csoport a művelődési tanintézetek csoportja. Ezen a téren valóban szép eredményekre mutathatunk rá. A kultuszbüdzsében művészeti célra szánt összegekből igen tekintélyes rész művészeti tanintézetek dotálására fordítatik. Hogy ez intézetek sikerét jellemezsem, legyen szabad a Zeneakadémiára utalnom. Ebből a Zeneakadémiából fakadt jórészen az a virágzó zenei kultúra, amelyet a külföld is elismer. Hiszen egy olyan nemzet, amelynek négy olyan kiváló zenésze van, mint Hubay, Dohnányi, Bartók és Kodály, egy nemzet, amelynek olyan kiváló hegedűvirtuózai vannak, akik az egész világot diadallal járnak be, egy nemzet, amelynek olyan zenekara van, mint nekünk, komolyan tesz számot az egész világ zenei kultúrájában.

A művészeti tanintézeteken kívül a művészeti célokra szánt összegekből nagyobb összeget fordítunk az állami színházakra.

(BCT, 518., 1925. február 20.)

A vita során szóvá tétetett a művészet dolga is. Én óva intenék mindenkit attól, hogy mi, mondjuk, a kereszténység jelszava alatt, – a kereszténységnek ehhez semmi köze nincs (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) – olyan művészeti irányokat erőltessünk még ma is, aminőket a külföldön már senki sem követ; például hogy mi ragaszkodjunk itt a 90-es évek realiztikus irányához. Ez éppen úgy van, mint hogy mosolygok azon, ha valaki mennydörög azért, hogy nálunk Ady-kultusz van. Franciaországban Verlaine sokkal dekadensebb irányzatot képviselt és a franciák Verlaine-t mégis a magukénak vallják. Ez egy kornak szükségképpen irányzata volt (*Úgy van! balfelől.*) és éppen abban van a magyar nemzet európai mivolta, hogy minden európai szellemáramlat eljutott hozzánk, – de éppen csak hozzánk, – mert a Balkánra nem jutott el. Amiatt tehát, hogy egy európai szellemáramlat – ha egyénileg nem is helyeselhetjük – megvan nálunk, nem kell panaszkodnunk. Egyik jele ez annak, hogy mi, igenis, teljesen be vagyunk kapcsolódva az európai szellemi, irodalmi és művészeti áramlatokba. [...] (400.)

Mi az, amire az államnak ügyelnie kell? Kettő. Az egyik az, hogy mind a két irányzat képviselve legyen: úgy a konzervatív, mint a haladó irányzat és tényleg azoknál a kinevezéseknél, amelyek itt támadás tárgyát képezték, mind a két irányzat képviselve volt, a konzervatív irányt képviselte például Glatz és Réthy; a másik szempont, amelyre igazán ügyelni kell, az, hogy minden irányzattól az igazán tehetséges embereket kell kiválasztani. (*Helyeslés a hales a jobboldalon.*) Lehet bármilyen az egyéni felfogása valakinek Csókról vagy Vaszaryról, de hogy Csók és Vaszary a maguk irányában jó művészek, azt senki kétségbe nem vonhatja. A képzőművészeti főiskolán ma minden irányzat komoly művészekkel van képviselve és azt hiszem, csak a képzőművészeti főiskola ilyen beállításával tehetünk *eleget azoknak a szempontoknak, amelyeket nekünk a művészeti politika terén okvetlenül szem előtt kell tartanunk.* [...] (401.)

(BCT, 400–401., 1924. január 29.)

A Nemzeti Színház nálunk mindig több volt pusztán művészeti intézménynél. Mikor kilencven évvel ezelőtt megalkották, nem az irodalmi, nem a művészeti cél állt előtérben, hanem a *nemzeti gondolat*. Fenyegetett nemzetiségünket és nyelvünket akartuk a magyar játékszín révén menteni, védeni és fejleszteni. A színház ennek a magasabb értelemben vett nemzeti és politikai célnak meg is felelt, hiszen a magyar színháznak nagy része van abban, hogy három olyan német kisvárosból, mint amilyen Buda, Óbuda és Pest volt, egyetlen magyar nyelvű és szellemű nagyváros: *Budapest* fejlődött ki. A Nemzeti Színház felépítése ugyanígy most is nemcsak azt jelentené, hogy kiszabadulunk a Népszínház lehetetlen helyiségéből, hanem *építése szimbolizálná a katasztrófákból a művelődés jegyében újjászülető Magyarországot.* [...] Kilencven évvel ezelőtt is a nemzet közáldozatkészségéből épült fel az első Nemzeti Színház. Alakuljon tehát a centenáriumra is az új nemzeti mozgalom s

gyümölcsként épüljön fel az új Nemzeti Színház. Hiszen a történelem nagy költeménye egyes strófáinak is megvan a maguk refrénje, ritornellje... *Csak ilyen módon lehet az új Nemzeti Színház régi helyén az újjáépülés korának architektonikus szimbóluma.*
(NN, 199., 1928. március 18.)

Politikai taktikusok és intrikusok azt hány forgatják – és néha jóhiszemű emberek is elhiszik, –, hogy a *kultusztárca túl van dotálva*. Milyen szomorú, hogy ennek ellenére éppen a kultuszbüdzsé 22. és 23. címe, amely a művészetek anyagi táplálására hivatott, és a 12. cím, a testnevelés címe *rendkívül rosszul áll*. [...] (24.)

Már az idei büdzsébeszédemben is ki-emeltem, hogy a közoktatásügyi tárca 22. és 23. címén mindössze 4 743 000 pengő áll rendelkezésre, miből négy művészeti iskolánk, u. m. a képzőművészeti, a zeneművészeti főiskola, a színművészet akadémia és az iparművészeti iskola 1 147 000 P-t igényel,. Az állami színházak 3 045 000 pengőt kapnak, amihez járul még az Operaház zenekarának céljaira 50 000 pengő a zenei javadalmakból. *Irodalmi célokra 122 000 pengő, a műemlékek fenntartására pedig 61 000 pengő szolgál.* Ha mindezeket az összegeket levonjuk és ezenkívül még a 42 000 pengőt kitevő személyi járandóságokat is, akkor évente összesen 276 000 pengő marad a művészetek támogatására. [...] (25.)

De már óriási baj van a vidéki színésszel. Szinte szégyellem leírni: erre a célra a 2-ik rovat 4-ik alrovata szerint 27 350 pengő áll rendelkezésemre. Ebből kellene a vidéki színészetet támogatnom és ha ez összeget jóformán 100 pengőkre szétütve kiutalványozom, kedvem volna az utalványokat széttépni, mert félttem az állami tények komolyságába vetett hitet. [...] (26.)

Nagyon szívesen látnám, ha legalább három vidéki egyetemi városunk s ezenfelül esetleg Győr és Miskolc áttérnének a városi színház rendszerére. [...] (27.)

De ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a vidéki városokat rendkívül ingerli az, hogy míg a három budapesti állami színház együtt több mint hárommilliót kap, addig a vidéki színházak, számára 100 pengők jutnak. Ebben is a vidék bántó elhanyagolását látják a fő- város javára – és a vidéknek ebből a hangulatából előbb-utóbb baj lesz.

A képzőművészeti előirányzat 140 000 pengő. Ebből kellene nemcsak az állami vásárlásokat és megrendeléseket is fedeznünk, hanem a külföldi kiállításokat is. [...] (29.)

Ha tehát nem akarjuk, hogy egész monumentális művészetünk elsovadjon, állami meg- rendelésekre van szükség. [...] De én Istenem, mit lehet csinálni 140.000 pengő egy töredékéből?

Még *építészetünknek* jut aránylag a legtöbb, mert a kultusztárca nagyobb objektumait – mondjuk gimnáziumoktól felfelé – már jó művészeknek adom. *Rerrich* Béla most kapta meg a szegedi fogadalmi templom előtti árkádos teret, *Kotsis* Iván Tihanyt, *Wälder* Gyula középiskolákat és természettudományi intézeteket, az öreg mester, *Korb* Flóris pedig klinikákat épít. [...] (30.)
(KK, 24–30., 1928. július 29.)

A magyar művészet ma még sikerrel fut a nagy nemzetközi versenyben, de *már lihegve, zihálva, megterhelve a rettenetes szegénység hendikep-terhével*. Ennek láttára művészeink lelke csordultig megtelt keserűséggel. Akárhogy forgatjuk a kérdést: a magas műveltség, a tudomány, az irodalom és a művészet nem mezei virág, hanem *üvegházi növény, amely csak akkor virul, ha tisztas megélhetésnek magasabb hőmérséklete veszi körül* és nem hervasztja el a szegénység, a nyomor dermesztő fagya. Valósággal tragikusan hatott rám, mikor tegnap legnagyobb élő képzőművészünk szomorú büszkeséggel mondta, hogy ha csak egyetlen hónapon át nem dolgoznék, már a megélhetési gondok kopogtatnának be műtermébe.
(KK, 105., 1928. október 28.)

A lezajlott kulturális hét egyik kimagasló eseménye volt az *Új Magyar Képtár* megnyitása mely intézmény létesülése elsősorban *Petrovich* Elek érdeme. [...] (109.)

Művészeink is sokat szenvedtek, vártak türelemmel, de *most már elérkezett a huszonnegyedik órája annak, hogy érdekükben az állam is cselekedjék*. Ezért igyekszem felemelni az 1929–30. költségvetés tervezetében a több célra szétfecsérelt kisebb összeget, egymillió pengőre, amellyel – ha megkapom, – oly lökést adhatunk művészeti életünknek, amely pár- huzamba lesz állítható a kiegyezés korának művészeti fejlődésével. [...] A művészet erejével nemcsak szebbé akarjuk tenni a magyar életet, hanem *ostromolni akarjuk vele Trianont is*. Ez a magyar irodalmi és művészeti kongresszus tanácskozásainak is végelemzésben a summája. (113.)

(KK, 109., 113., 1928. november 4.)

Meg vagyok róla győződve, hogy ha nyelvünket Európában sokan értenék, színészet terén ma a budapesti színpad vezetne. Közöttünk él Herczeg Ferenc, zenél Dohnányi és Bartók, és Zala György és szobrásztársai és festenek annyian ragyogó tehetségek, akik ha kiállításra külföldre mennek, mindig újabb és újabb fölfedezésekre adnak alkalmat az európai műkritikának és műbarátoknak. Klubjainkban és kávéházainkban több szellemes tréfa hangzik el, mint a világ legtöbb nagyvárosában és mégis, mintha kissé fojtogatva éreznék magát a kultúra embere.

(KK, 137., 1928. november 25.)